

כמה הערות תשובה למאמרו של ראובן צור

תגובתו של ראובן צור על מאמרי מעידה במידת-מה על הבלותה של ביקורת הספרות. וזאת לא משום שהוא אומר דבריי-הבל, חלילה. אדרבא, יש הרבה מן המשכנע במה שהוא אומר. אבל דווקא משום כך מתגלית כאן הבלותה של הביקורת, או לפחות של התייעוד וההוכחה ככליה של הביקורת.

הנה יצאתי אני בתזה מסוימת שצמחה מקריאה בשירי לאה גולדברג, קראתי את תרגומיה של המשוררת לאורה של התזה והצלחתי פחות או יותר להביא שורה של אסמכתות לביסוס הטענה, שאותה תזה חלה גם על התרגומים. והנה יצא ראובן צור בתזה אחרת — שהרי התנגדותו לתזה שלי אף היא תזה — קרא את תרגומיה של לאה גולדברג לאורה של זו והצליח אף הוא פחות או יותר להביא שורה של אסמכתות לביסוסה. ואתה עומד, אם להשתמש בלשונו של ביאליק, מול בנות שתיים בובתיים ומתקשה להחליט מי משתייהן יפה (או מכוערת) יותר.

איני בטוח שראובן צור יקבל גירסה זו שלי למצב. הוא יאמר אולי, שאני יצאתי בתזה, ואילו הוא יצא במה שקרוי "ראש פתוח". אבל מניה-יביה דומה שאף הוא יוצא לפחות מאיזו אינטואיציה ראשונה, הסוגרת במידה מסוימת מלכתחילה את הראש הפתוח, ותודה לאל שהיא עושה זאת, שאילמלא כן היתה ביקורת הספרות משעממת עד דמעות. כשראובן צור אומר, למשל, כי "באורח אינטואיטיבי נראה", שמאמרי נותן "תמונה מסולפת כל-שהו", הריהו מגייס את האינטואיציה.

הייתי מעז ואומר (ואני יודע שאפשר לכוון נגד האוב-סקוראנטיות שלי חיל-תותחנים שלם), שאינטואיציה זו היא-היא עיקר-העיקרים. יכול אדם לגייס ים גדול של הוכחות ודוגמאות: אם אלה באים לבסס אינטואיציה כושלת, אין כוחם יפה כנגד קומץ קטן של דוגמאות המ-שמשות אינטואיציה נכונה.

והנה, האינטואיציה שאני טוען כי היא הנכונה היא, שאמנם יש ויש ריחוק פייטני בדרך ראייתה של לאה גולדברג. איני סבור ש"מצבה של העברית" עשוי להס-ביר את ההבדל בין סונטים שראובן צור מוצא בהם דור-

קא "דינאמיקה של חוויה מיידית", כגון "נימי הגשם כמיתרי כינור" או "קללה נמרצת זו שבה קוללתי", מצד אחד, ובין שיריהם של זך או עמיחי, שנכתבו שנים מע-טות אחר-כך (או שיריה של לאה גולדברג עצמה, שנכ-תבו שנים מעטות אחר-כך!), מצד שני, ואיני סבור שה-גיתוח הדק והמדוקדק שמקדיש צור לסונטים הנ"ל יש בו כדי להפריך אינטואיציה זו שלי. וחרף כעסו עלי בעניין "הוסטות הגדולות", הריני מוצא עצמי נאלץ להתעקש ולומר שהאלטרנאטיבה להושטת היד אל היום בשלל צב-עי הקשת, או להצמדת העין הנואשת אל כל אשר ידענו משכבר — שהאלטרנאטיבה לכל אלה אינה בהכרח הגר-טסקה. לא, יש עוד כמה אפשרויות באמצע.

ודוק: איני בא לומר שאסור לכתוב שירים "גבוהים", שבהם מושטת היד אל היום והעין הנואשת נצמדת וגו'. מי שיטען כך כמוהו כמי שטוען, שאסור שיהיו אנשים גבוהים או הרים גבוהים. אלא אני בא ומצביע על שירה גבוהה כחלק מן הפואטיקה של לאה גולדברג, לפחות בתקופת תרגומי פטרארקה שלה. ומאחר שאין ספק בליבי שפואטיקה זו אינה "פואטיקת רפאים", כדברי צור, אלא היא שרירה וקיימת עד מאוד, איני רואה מדוע יש לתת לה פחות משקל, באיפיון תרגומיה של לאה גולדברג, מאשר ל"מצבה של העברית". אדרבא, מצבה של העברית נר-אה לי כהסבר בלתי מספק בגלל אותה קירבה בזמן לשי-רת זך, עמיחי או לאה גולדברג המאוחרת.

אבל מעבר לאינטואיציות אולי אסתכן בטענה יותר "מדעית". כנגד טענת, שלאה גולדברג נוטה ל"טשטוש קונקרטיות", מביא צור כמה דוגמאות להגברת קונקר-טיות בתרגומיה. הוא טוען, ש"ראשך הרכן" של גולד-ברג קונקרטי יותר מ"ציית"; ש"מוזמור לוחט" שלה קונקרטי יותר מ"דיברתי בלהט"; ש"שקעה כשקוע סהר" קונקרטי יותר מ"יהיה זה קצה". חוששני שבכל שלוש הדוגמאות מזהה צור קונקרטיות עם ציוריות: מאחר שב"הרכנת ראש" יש ציור, וב"ציית" אין, הרי שהרא-שון "קונקרטי" יותר מן השני. האמנם? הרי לשיטתו יהיה הפסוק "יוצא ליבי לשאת רגלי אל קיני" קונקרטי יותר מן הפסוק "אני רוצה ללכת הביתה". דומני ש"קונ-

קרטיות" — או לפחות כך השתמשתי אני במונח — היא עניין מורכב יותר מסתם "ציוריות": יש בה מיידות, קולקוויאליות, ולא דווקא ויזואליות. והנה המיידות והקולקוויאליות, ולא הויזואליות, הן שזרות לרוחה של לאה גולדברג. דומני שניתן לאפיין גישה זו שלה בלי להסתכן ב"דקוּרוּם" מגביל חדש, כטענתו של צור.

ובכלל, דומה כי טעותו של צור היא בהנחה, שמאמרי מכוון להערכת מפעלה של לאה גולדברג — גם כמשוררת, אך בעיקר כמתרגמת. שהדי במרומים שמעולם לא חשדתי בראובן אבינועם שהוא מתרגם טוב מלאה גולדברג. שהדי במרומים שגם אני יודע, כי התרגומים המילוניים שאני מביא לצורך השוואה עם תרגומי גולדברג אינם בשום פנים ואופן נאים יותר מתרגומיה שלה. לא

כהצעות אלטרנאטיביות, חלילה, הובאו, אלא לשם הברת דרכה של לאה גולדברג בתרגום. ושהדי במרומים שגם ממני לא נעלמה האמת, כי "מי שבא להעריך תרגום, לא די שישווה אותו אל המקור ויצביע על מה שחסר בתרגום". מלאכת התרגום מייסרת אותי זה שנים רבות, ואני בטוח שבמה שהחסרתי אני בתרגומי שלי אפשר למלא כמה כרכים עבים. כל רצוני היה לבדוק כיצד מחסירה לאה גולדברג מה שכל מתרגם — לרבות מתרגמת מעולה כמוה — אינו יכול שלא להחסיר, כמובן. כלומר, את דרכה בתרגום באתי לבדוק, וכיון שכך, הרי שממילא הנחתי כי היא מתרגמת די חשובה כדי שיוקדש לה מאמר ארוך.

האוניברסיטה העברית, ירושלים
החוגים לאנגלית ולספרות השוואתית